

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยในสัญญาประกันชีวิต¹

ปฐวิมล จันทรดำเนินพงศ์²

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยในสัญญาประกันชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติ ความหมาย แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยในสัญญาประกันชีวิต ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจว่าแนวคิดและทฤษฎีของส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยนั้น ซึ่งมีแนวคิดว่าการประกันภัยนั้นไม่ใช่การพนันขั้นต่อกล่าวคือ สัญญาประกันภัยมีเงื่อนไขซึ่งการชำระหนี้ตามสัญญานั้นจะกระทำกันก็ต่อเมื่อมีเหตุการณ์อันไม่แน่นอนเกิดขึ้นในอนาคตอันมีลักษณะเป็นสัญญาการพนัน แต่ด้วยเนื่องจากวัตถุประสงค์ของการประกันภัยคือ เป็นการกระจายความเสี่ยงภัยหรือโอนความเสี่ยงภัยจากผู้เอาประกันภัยไปยังผู้รับประกันภัย โดยสัญญาประกันภัยดังกล่าวจึงต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัย เมื่อสัญญาประกันภัยมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยแล้ว สัญญานั้นก็จะไม่ใช่สัญญาการพนันขั้นต่อ ประกอบกับสัญญาประกันภัยนั้นไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการใช้เป็นการแสวงหากำไรจากชีวิต แต่เป็นการเยียวยาความเสียหายทางการเงินของบุคคลเท่านั้น ดังนั้น หลักส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยนี้จึงถือได้ว่าเป็นเครื่องมือประการหนึ่งที่ใช้ในการแยกระหว่างสัญญาประกันภัยกับสัญญาพนันขั้นต่อออกจากกัน

จากการศึกษาทำให้ทราบว่าปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยในสัญญาประกันชีวิต ยังมีช่องว่างแห่งตัวบทกฎหมายและความไม่ชัดเจนอยู่ด้วยกันหลายประการ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

ประเด็นปัญหาที่หนึ่ง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความหมายและหลักเกณฑ์ของส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยในสัญญาประกันชีวิต เนื่องจากหลักการมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 นั้นได้บัญญัติไว้เพียงแต่ผลของการไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยเอาไว้เท่านั้น แต่ไม่ได้มีบทบัญญัติที่ให้ความหมายหรือหลักเกณฑ์ของส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยเอาไว้เลยว่าอย่างไรจึงจะถือได้ว่ามีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัย หรือการมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยนั้นต้องมีหลักเกณฑ์อย่างไร จึงก่อให้เกิดเป็นคดีขึ้นสู่ศาลในกรณีที่มีข้อพิพาทว่าผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยหรือไม่ เพื่อให้ศาลตีความว่าอย่างไรคือส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยตามมาตรา 863 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นผลมาจากการไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว แต่จากการศึกษากฎหมายประกันภัยของต่างประเทศ

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยในสัญญาประกันชีวิต โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร. รติชัย รถทอง และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร. ปวริศร เลิศธรรมเทวี และ รองศาสตราจารย์พัฒนา เรือนใจดี

²นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ต่างได้มีบทบัญญัติให้ความหมายและหลักเกณฑ์ของการมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกนกันยในสัญญาประกนชีวิตเอาไว้อย่างชัดเจน ดังนั้น จึงเห็นสมควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดให้มีคำขยายความของคำว่าส่วนได้เสียในเหตุที่ประกนกันยในกรณีของสัญญาประกนชีวิตให้มีความชัดเจนต่อไป

ประเด็นปัญหาที่สอง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความยินยอมในการเอาประกันชีวิตของบุคคลอื่น การทำสัญญาประกันชีวิตในชีวิตของบุคคลอื่นนั้น สัญญาประกันชีวิตจะเกิดขึ้นได้ บุคคลนั้นจะต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลที่ตนประสงค์จะเอาประกันชีวิตหรือที่เรียกว่าส่วนได้เสียในเหตุที่ประกนกันย แต่เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติใดในกฎหมายกล่าวถึงการให้ความยินยอมในการเอาประกันชีวิตของบุคคลอื่นเลย ถึงแม้จะมีเรื่องของหลักการมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกนกันยเอาไว้ในกฎหมาย เพื่อป้องกันการเอาประกันชีวิตของบุคคลที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันอันจะมีลักษณะเป็นการพนันขันต่อแล้วก็ตาม แต่ในการเอาประกันกันยในชีวิตของบุคคลอื่นนั้นควรจะมีการกำหนดกฎหมายเรื่องการให้ความยินยอมเอาไว้ด้วย เพื่อให้บุคคลผู้ถูกเอาประกันชีวิตนั้นได้ทราบถึงการถูกเอาประกันชีวิตนั้น และเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคลดังกล่าว นอกจากนี้การกำหนดให้ต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลผู้ถูกเอาประกันชีวิตเท่ากับการเป็นการแก้ปัญหากล่าวถึงหรือละเมิดสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลในอีกทางหนึ่งด้วย

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าหลักส่วนได้เสียในเหตุที่ประกนกันยนี้ยังคงไม่เพียงพอที่จะให้ความคุ้มครองในเรื่องดังกล่าว จึงควรมีการกำหนดการให้ความยินยอมในการเอาประกันชีวิตของบุคคลอื่นไว้ในกฎหมาย เพื่อเป็นการป้องกันกันยและอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นหรือการแสวงหาประโยชน์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย อีกทั้งเพื่อให้ความเป็นธรรมกับบุคคลผู้ถูกเอาประกันชีวิต โดยหากมีการทำสัญญาประกันชีวิตบุคคลอื่นโดยไม่ได้รับความยินยอมควรกำหนดให้สัญญาประกันชีวิตนั้นตกเป็นโมฆะ

ประเด็นปัญหาที่สาม ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับระยะเวลาของการมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกนกันยในสัญญาประกันชีวิต เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้มีบทบัญญัติกำหนดว่าผู้เอาประกันกันยต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกนกันยในขณะใด แต่ก็ได้มีการมีคำพิพากษาศาลฎีกาวางบรรทัดฐานเกี่ยวกับระยะเวลาของการมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกนกันยในกรณีของสัญญาประกันวินาศภัยเอาไว้ว่าต้องมีในขณะที่ทำสัญญาซึ่งเป็นไปตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6886/2542 แต่ในกรณีของสัญญาประกันชีวิตนั้นยังไม่ปรากฏคำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้วางบรรทัดฐานเอาไว้แต่อย่างใด ซึ่งหากจะนำแนวบรรทัดฐานคำพิพากษาของศาลฎีกาข้างต้นมาใช้ในสัญญาประกันชีวิตนั้นก็เห็นว่าพอจะเป็นที่เข้าใจได้ แต่เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติกฎหมายที่ชัดเจนดังเช่นในกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งในกฎหมายของต่างประเทศต่างก็ได้กำหนดเอาไว้ว่าต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกนกันยในขณะที่ทำสัญญา ฉะนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนของการประกันกันยโดยกำหนดระยะเวลาของการมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกนกันยให้มีความชัดเจน

ประเด็นปัญหาประการสุดท้าย ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับผลของการไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยในสัญญาประกันชีวิต เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 863 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติถึงผลของการไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้ว่าไม่มีผลผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างใดซึ่งหมายถึงคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายไม่มีสิทธิที่จะเรียกร้องให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติตามสัญญาประกันชีวิตได้เลย แต่มีข้อสังเกตว่า หากผู้เอาประกันภัยได้ชำระเบี้ยประกันภัยไปบางส่วนหรือชำระเบี้ยประกันภัยไปเต็มจำนวนแล้ว ผู้เอาประกันภัยจะมีสิทธิเรียกร้องเอาเบี้ยประกันภัยที่ได้ชำระไปแล้วคืนจากผู้รับประกันภัยได้หรือไม่เพียงใด เนื่องจากไม่มีบทกฎหมายกำหนดหน้าที่ไว้ต่อกันภายหลังที่สัญญาประกันชีวิตไม่มีผลผูกพัน ซึ่งจะแตกต่างจากกรณีที่ผลของสัญญาตกเป็นโมฆะหรือโมฆียะที่กฎหมายได้กำหนดเอาไว้อย่างชัดเจน ให้คู่สัญญาต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม หากมีกรณีที่จะต้องคืนทรัพย์สิน ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยลาภมิควรได้แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับ ดังนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่าเพื่อแก้ไขปัญหาค่าความไม่ชัดเจนของสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาที่เกิดจากสัญญาไม่มีผลผูกพันและเพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนอันเป็นไปตามแนวคิดของหลักส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัย จึงเห็นสมควรแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

จากการศึกษาค้นคว้าถึงแนวคิด ทฤษฎี และตัวบทกฎหมายของต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยในสัญญาประกันชีวิต ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความหมายและหลักเกณฑ์ของส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยในสัญญาประกันชีวิต ผู้ศึกษาเห็นว่าควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โดยกำหนดความหมายและหลักเกณฑ์ของส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยในกรณีของสัญญาประกันชีวิต ดังนี้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863/1 “ในสัญญาประกันชีวิต ส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยหมายความว่าความรวมถึง บุคคลย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของตนเอง และมีส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลอื่น ถ้าบุคคลผู้เอาประกันชีวิตดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับบุคคลผู้ถูกเอาประกันชีวิต และความทรงชีพหรือความมรณะของบุคคลนั้นจะส่งผลกระทบกระเทือนหรือความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจให้กับผู้เอาประกันชีวิต”

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863/2 “ภายใต้บังคับมาตรา 863/1 ในสัญญาประกันชีวิต บุคคลในกรณีดังต่อไปนี้ให้ถือว่ามีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัย

- (1) ผู้เอาประกันชีวิตตนเอง
- (2) คู่สมรส หรือคู่ชีวิตตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น และให้รวมถึงบุคคลที่อยู่กินกันโดยมิได้จดทะเบียนตามกฎหมาย
- (3) บุคคลผู้อยู่ในอุปการะเลี้ยงดูของผู้เอาประกันชีวิต

(4) บุคคลผู้มีหน้าที่และภาระผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามสัญญาที่เกี่ยวกับการชำระเงินหรือทรัพย์สิน ซึ่งความมรณะจะทำให้เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติตามสัญญา หรืออาจทำให้ไม่ได้รับชำระหนี้

(5) นายและลูกจ้าง และให้หมายความรวมถึงบุคคลที่เป็น กรรมการ หุ่นส่วนในห้างหุ้นส่วน ทั้งนี้ บุคคลดังกล่าวจะต้องมีความสามารถหรือทักษะใดเป็นการเฉพาะตัวที่ถึงขนาดหากมีความมรณะเกิดขึ้น จะส่งผลกระทบและความสูญเสียต่อผู้เอาประกันชีวิต

บทบัญญัติในวรรคก่อน ไม่เป็นการจำกัดความสัมพันธ์รูปแบบอื่นที่นอกเหนือไปจากบทบัญญัติข้างต้น”

2. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความยินยอมในการเอาประกันชีวิตของบุคคลอื่น ในส่วนของปัญหานี้ เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับกรณีของการเอาประกันชีวิตของบุคคลอื่น นั้นจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ถูกเอาประกันชีวิตก่อน ดังนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่าควรมีการกำหนดการให้ความยินยอมในการเอาประกันชีวิตเอาไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังต่อไปนี้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863/3 “ภายใต้บังคับมาตรา 863/1 และ 863/2 ในสัญญาประกันชีวิต ผู้เอาประกันชีวิตของบุคคลอื่นจะต้องบอกกล่าวและได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากบุคคลผู้ถูกเอาประกันชีวิตก่อนหรือในขณะที่ทำสัญญาประกันชีวิต หากไม่ได้รับความยินยอมดังกล่าว ให้สัญญาประกันชีวิตตกเป็นโมฆะ”

3. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับระยะเวลาและผลของการมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยในสัญญาประกันชีวิต ในประเด็นปัญหานี้ เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 กำหนดเพียงแต่ผลของการไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยเอาไว้ว่าไม่มีผลผูกพันคู่สัญญา แต่ไม่ได้บัญญัติถึงระยะเวลาของส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยว่าต้องมีเมื่อใด และผลของการไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยนั้นก็ไม่มีผลชัดเจน ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 ใหม่ ดังนี้

มาตรา 863 “อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้นั้น ไซ้รู้ทันท่วงทีย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างหนึ่งอย่างใด”

แก้เป็นมาตรา 863 “อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัย ในขณะที่ทำสัญญา สัญญาประกันภัยย่อมตกเป็นโมฆะ

ในกรณีที่สัญญาประกันภัยตกเป็นโมฆะตามมาตรา 863 ถ้าผู้เอาประกันภัยแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือทำให้สำคัญผิดเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัย และผู้เอาประกันภัยรู้ว่าข้อความนั้นเป็นเท็จหรือทำให้สำคัญผิด หรือละเลยข้อความนั้นจะเป็นความจริงหรือทำให้สำคัญผิดหรือไม่ ผู้รับประกันภัยไม่จำเป็นต้องคืนเงินค่าเบี้ยประกันภัยที่ผู้เอาประกันภัยได้ชำระมาแล้ว”

เอกสารอ้างอิง

จำรัส เขมะจารุ. กฎหมายลักษณะประกันภัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2558.

จิตติ ดิงศภัทย์. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2559.

ไชยยศ เหมะรัชตะ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2551.

_____ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย. ครั้งที่ 6 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2556.

ธานี วรภัทร์. กฎหมายว่าด้วยประกันภัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558.

ธีรยุทธ ปักษา. คำอธิบายกฎหมายลักษณะประกันภัย. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2562.

สิทธิโชค ศรีเจริญ. หลักกฎหมายประกันภัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561.